

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Романенко Є.Д.,

Полтавська дирекція ПАТ «Укрпошта»,

інженер з розпорядження нерухомим майном;

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки та торгівлі»

Поява нових соціальних ризиків та необхідність адекватного й ефективного реагування на їх прояви зумовлює потребу у перегляді наявної системи соціального забезпечення та захисту внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО).

Вирішення проблем є можливим лише за умови негайних та адекватних дій держави щодо формування необхідної законодавчої бази для отримання відповідних статусів вимушених переселенців та надання належного соціального забезпечення у відповідності із даним статусом.

З урахуванням того, що стрімка поява в Україні вимушених переселенців відбулася протягом останніх кількох років, на сьогодні у вітчизняній науковій юридичній літературі відсутні комплексні доктринальні дослідження з даної проблематики, що обумовлює надзвичайний теоретичний інтерес до порушених питань.

Тому нами було проведено вище вказане дослідження та запропоновані перспективні шляхи вдосконалення правового регулювання.

Так, у роботі було визначено, що особливість соціального забезпечення та захисту вимушених переселенців полягає у безпосередній залежності від зміни особою місця проживання.

Доведено, що сутність соціального забезпечення вимушених переселенців полягає у задоволенні їх потреб передусім щодо економічних, соціальних та правових питань і забезпечення усім необхідним згідно з положеннями чинного законодавства. Для цього законодавцем прийнято необхідний масив нормативно-правових актів, основним серед яких є Закон України «Про забезпечення прав і свобод ВПО» від 20.10.2014 № 1706-VII, який встановлює гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів ВПО.

Узагальнено, що усі ВПО повинні має єдиний правовий статус, тобто рівний обсяг прав, свобод та покладених на них обов'язків, інакше буде мати місце дискримінація та загострення соціальної напруги у суспільстві.

Сформульовано авторське розуміння категорії «заходи соціального забезпечення та захисту ВПО» як передбачені законодавством України складові елементи організаційно-правових форм соціального забезпечення вимушених переселенців, які спрямовані на створення належних умов для фізичної й духовної життєдіяльності таких осіб на рівні не нижчому, ніж у інших громадян,

що проживають в Україні.

Запропоновано авторське розуміння категорії «соціальна допомога ВПО».

Запропоновано авторське бачення структури механізму соціального забезпечення та захисту, яке включає такі складові елементи: 1) матеріальну соціальну допомогу (грошову соціальну допомогу та натуральну соціальну допомогу); 2) нематеріальну соціальну допомогу (надання соціальних послуг). Так само у роботі було запропоновано внести зміни до чинного законодавства України. Зокрема, виключити ст.15 Закону України «Про забезпечення прав і свобод ВПО» або виробити і затвердити на нормативному рівні необхідний правовий механізм.

Визначено, що характерними рисами сучасного законодавства України у сфері соціального забезпечення та захисту ВПО є: 1) низький рівень міжнародно-правового регулювання; 2) новизна вітчизняного законодавства про соціальне забезпечення вимушених переселенців; 3) відсутність системного бачення щодо формування законодавства про соціальне забезпечення вимушених переселенців; 4) неефективність правового регулювання; 5) незадовільна нормотворча діяльність.

Наголошено, що сучасна система соціального забезпечення та захисту вимушених переселенців в Україні включає такі організаційно-правові форми: 1) соціальне страхування; 2) надання соціальних послуг за рахунок Державного бюджету; 3) соціальна допомога за рахунок Державного або місцевого бюджетів.

Визначені такі особливості соціальних виплат вимушеним переселенцям в Україні як структурного елементу механізму соціального забезпечення та захисту таких суб'єктів: 1) незадовільний стан нормативної регламентації процедури надання та припинення соціальних виплат; 2) монопольне становище ПАТ «Державний ощадний банк України» щодо проведення операцій з виплати соціальної допомоги вимушеним переселенцям; 3) отримання довідки ВПО як умови для надання соціальних виплат; 4) наявність значної кількості підстав для припинення соціальних виплат вимушеним переселенцям, які не передбачені на законодавчому рівні і, відповідно, звужують права даної групи суб'єктів; 5) наявність чітко регламентованої процедури надання та припинення здійснення соціальних виплат, яка повинна забезпечити оперативність і ефективність у реалізації соціальних прав вимушених переселенців.

Виділені особливості, які характеризують натуральні види соціальної допомоги вимушеним переселенцям в Україні як структурного елементу механізму соціального забезпечення та захисту таких суб'єктів. До них належать наступні: 1) невідповідність законодавчої бази та організаційної діяльності компетентних органів державної влади України вимогам сьогодення; 2) потреба у значній кількості речей серед вимушених переселенців, у тому числі продуктів харчування та предметів першої необхідності; 3) відсутність дієвих та ефективних механізмів соціального натурального забезпечення вимушених

переселенців; 4) істотна частка волонтерської допомоги натуральними видами соціального забезпечення; 5) зміна суб'єктної структури осіб, які потребують натурального соціального забезпечення; 6) трансформація характеру речового забезпечення – перехід від спеціалізованого забезпечення (протезування, автомобілі з ручним керуванням тощо) до забезпечення товарами широкого вжитку.

Сформульовано наступні особливості соціального обслуговування як структурного елементу соціального забезпечення та захисту вимушених переселенців: 1) відсутність стратегії розвитку соціального обслуговування вимушених переселенців; 2) недостатня кількість кадрових працівників соціальних служб, які повинні надавати соціальне обслуговування вимушеним переселенцям; 3) відсутність будь-яких комплексних заходів щодо залучення волонтерської допомоги до надання соціального обслуговування вимушеним переселенцям; 4) істотне недофінансування з Державного бюджету видатків на соціальне обслуговування вимушених переселенців; 5) відсутність належної інформаційної підтримки у частині надання соціального обслуговування вимушеним переселенцям.

Встановлено, що законодавство України чітко визначає підстави для припинення здійснення таких соціальних виплат як пенсія, які кардинально відрізняються від тих підстав, передбачених нормативними документами, які регулюють соціальні виплати за участі вимушених переселенців. Крім того, на законодавчому рівні передбачено, що будь-які інші підстави можуть бути запроваджені виключно законами, в той час як на сьогодні такі питання нормативно регламентуються актами Кабінету Міністрів України, що є прямим порушенням норм чинного вітчизняного законодавства. З урахуванням наведеного, пропонуємо скасувати у відповідних частинах дію підзаконних нормативних документів уряду України та прийняти необхідні норми шляхом внесення змін до чинних законів України.

Окреслені наступні проблеми правового регулювання соціального забезпечення та захисту вимушених переселенців в Україні: 1) забезпечення житлових прав; 2) працевлаштування; 3) права у сфері охорони здоров'я; 4) надання соціального захисту дітям-переселенцям.

Із урахуванням цього констатовано, що сучасний стан правового регулювання вимушених переселенців є незадовільним, а тому відповідна нормативно-правова база потребує реформування та істотного вдосконалення. При проведенні відповідної роботи у роботі наголошено на необхідності орієнтування на міжнародні стандарти захисту прав і свобод людини і громадянина, що визначені у міжнародно-правових договорах, напрацьованих світовим співтовариством нормам щодо правового статусу внутрішніх переселенців, які поки що не мають обов'язкової юридичної сили.

На сьогодні позиція держави по відношенню до ВПО виглядає дивною та незрозумілою. Так, у науковій літературі зазначається, що держава вважає ВПО

із депозитним рахунком на суму більше 16000 гривень достатньо заможною і самозабезпеченою для того, щоб отримувати державну допомогу. Люди, яким вдалося продати якесь майно і вивезти гроші із тимчасово окупованих територій, не можуть покласти їх на депозитний рахунок українського банку, оскільки тоді втратять право на отримання державної допомоги. Відповідно, комерційний банк втратить можливість отримати додаткові фінансові ресурси, вкрай дефіцитні на сьогодні [1, р. 215].

Доведено, що у кожній із зарубіжних держав наявні свої особливості правового регулювання соціального забезпечення вимушених переселенців, який складався історично з урахуванням національних особливостей правотворчості, наявних правових традицій та звичаїв. Разом з тим, вивчення практики застосування відповідного законодавства дає підстави стверджувати, що у більшості випадків має місце неналежне регулювання відповідного кола суспільних відносин, встановлення декларативних правових приписів тощо. Тобто має місце як позитивний, так і негативний досвід соціального забезпечення ВПО, тому при його запозиченні у вітчизняне законодавство доцільно звернути увагу на питання забезпечення житлових прав громадян, права на працевлаштування та іншу зайнятість та перейняти ті тенденції, які можуть поліпшити становище таких суб'єктів порівняно з сучасним станом нормативно-правової бази.

На основі досвіду республіки Молдова запропоновано внести зміни до Закону України «Про забезпечення прав і свобод ВПО» шляхом його доповнення нормою ст. 9-3 такого змісту: «Громадяни з числа ВПО мають право на отримання одноразової соціальної допомоги у випадку переселення до сільської місцевості в розмірі не нижче десяти прожиткових мінімумів для непрацездатних громадян» (на основі досвіду Республіки Молдова).

Вважаємо, що отримані під час дослідження результати можуть бути враховані у науково-навчальній діяльності як основа для подальшого опрацювання і вирішення проблемних питань даного інституту. Так само, робота буде корисною і для нормотворчій діяльності при розробці та вдосконаленні законодавства України з питань соціального забезпечення та захисту вимушених переселенців. Певну цінність робота може мати й в правозастосовній діяльності шляхом використання конкретних тлумачень, узагальнень, аналізів, висновків.

Література:

1. Bogdan Derevyanko, Yevhen Zozulia and Liudmyla Rudenko (2017). Money assets of internally displaced persons as financial resources of commercial banks. *Banks and Bank Systems*, 12(4), 211-217. doi:[10.21511/bbs.12\(4-1\).2017.09](https://doi.org/10.21511/bbs.12(4-1).2017.09)